

Șapte faze de istorie socială turbulentă a sociologiei românești

Cătălin Zamfir, Simona Stănescu
Simona Ilie, Flavius Mihalache
Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Iancu Filipescu
Universitatea Politehnică din București

Abstract : *This article overviews the development of Romanian sociologic community after the Second World War. The research is based on the results of the project Romanian sociology publications after 1944 run since 2006 by the Research Institute for the Quality of Life, Romanian Academy. The article proposes a seven steps explanation of Romanian sociologic history : establishment of sociologic community and institutional system, post-war follow up of Gusti sociologic program (1944-1948), underground sociology (1948-1961), recognition of sociology by the communist party (1962-1977), exclusion of sociology (1978-1989), re-launch of sociology (1990-2008), and sociological answer to economic, social and political Romanian crises within the context of global economical crises. Detailed graphics on Romanian sociologic publications including books and articles are inserted as well as data for Romanian sociologic centres. The article contributes to the development of sociology of Romanian sociology.*

Keywords : sociology of sociology, Romanian sociologic community, Romanian sociologic publications

Cuvinte-cheie : sociologie a sociologiei, comunitate sociologică românească, publicații sociologice românești

2010 este un an special pentru sociologia românească : se împlinesc 20 de ani de la relansarea sociologiei într-un nou context social – Revoluția română din 1989 și schimbarea profundă a societății românești. Se cuvine să ne acordăm un moment de reflecție : analiza sociologică a sociologiei românești ca mișcare și proces social, ca produs al unei societăți.

Din prima jumătate a secolului XX, sociologia a fost produsul unei societăți aflate într-o situație de subdezvoltare, animată de o puternică voință socială de lichidare a decalajului social-economic și de promovare a unui proces de dezvoltare. Ea a pornit de la

situația societății românești și a făcut efortul de a valorifica oportunitățile societății românești de atunci.

În toată această perioadă – de mai bine de un secol – sociologia românească s-a caracterizat prin efortul continuu de a contribui la lichidarea subdezvoltării sociale, complementar cu conectarea sa la mișcarea sociologică internațională.

Configurația social-politică produsă de sfârșitul celui de al doilea război mondial a pus societatea românească într-o situație cu totul nouă. România a moștenit o stare de subdezvoltare, de „decalaj” economic și social. Dar contextul era cu totul diferit caracterizat

de: împărțirea Europei între Occidentul cu o configurație de tip capitalist și Estul plasat sub controlul sovietic.

Anul 1989 a schimbat radical contextul social intern și internațional. Și acum sociologia se confruntă cu provocarea de a contribui la un proces de dezvoltare socială. Noi provocări și noi oportunități.

În toate momentele de relansare a sociologiei, contextul social era radical altul, dar comunitatea sociologică a răspuns mereu noilor imperative, animată de un activism social-moral.

Istoria sociologiei românești a prezentat discontinuități din punct de vedere al fluxului de publicații și al temelor abordate, dar și continuități în efortul de cristalizare a comunității sociologice. Dincolo de schimbările de tematică, continuitatea a fost asigurată de vocația socială a sociologilor și de efortul continuu de profesionalizare.

Ce s-a întâmplat în mai bine de un secol în sociologia românească ?

Pentru a răspunde acestei întrebări, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, cu sprijinul *Asociației Române a Sociologilor*, a lansat în anul 2006 un program ambițios: **Sociologia românească după 1944**. Prima fază a acestui program se încheie acum cu realizarea unui complex de baze de date cu privire la sociologia românească* :

Producția sociologică după 1944¹ care cuprinde două baze de date :

- cărțile publicate (peste 3.000 de titluri).
- studiile sociologice publicate în reviste de specialitate și volume colective (peste 14.000 de titluri).
- **Sociologii activi publicistic, cu CV-urile lor.**
- **Doctorii în sociologie, cu titlurile tezelor de doctorat.**
- **Instituțiile cu profil sociologic : învățământ, cercetare, consultanță.**

Acest complex de baze de date oferă celor interesați în analiza sociologiei românești *ca fapt social* o imensă sursă empirică. Deși ținesc să fie exhaustive, la o asemenea anvergură, bazele de date suferă de unele

imperfecțiuni, fiind posibile omisiuni sau includerea neadecvată a unor autori sau titluri. Procesul de completare și corectare, cum este normal, va continua.

Cu prilejul împlinirii a 20 de ani ai noii faze de sociologie, oferim câteva date sintetice privitoare la efortul sociologiei în mai bine de jumătate de secol.

Vom da câteva date generale referitoare la publicistica cu profil sociologic (cărți și studii publicate în reviste de specialitate) și a tezelor de doctor în sociologie. Aceste date oferă o bază empirică ilustrativă a fazelor istoriei contorsionate a sociologiei românești. Am împărțit producția sociologică în șapte faze : o fază de lansare a sociologiei românești, anterioară lui 1944, și șase faze după 1944. Ipoteza, verificată de configurația dinamicii producției sociologice, este că dramaticele evenimente sociale au produs schimbări profunde, adesea dramatice, în dinamica și profilul sociologiei.

Faza 1 : Constituirea comunității sociologice și a sistemului instituțional al sociologiei. Încă de la începutul secolului XX și mai accentuat după primul război mondial, sociologii români s-au confruntat cu provocarea oportunității de dezvoltare social-economică a României. În acest context, comunitatea sociologică s-a coagulat și și-a direcționat efortul pe trei obiective : punerea bazelor profesiei de sociolog, inclusiv prin antrenarea multor profesioniști din alte domenii într-un efort colectiv ; promovarea unui impresionant program de cercetare-dezvoltare și un efort de construcție instituțională la nivel național. Inițiativa a aparținut Școlii sociologice de la București și profesorului Dimitrie Gusti și s-a materializat prin înființarea unor instituții naționale precum Institutul Social Român și crearea revistei *Sociologie românească*, centru de coagulare a spațiului național de comunicare a sociologilor români.

Faza 2 : Continuarea postbelică a programului gustian (din 1944, sfârșitul celui de al doilea război mondial, până în 1948, după instaurarea regimului comunist). Sociologia românească a continuat să activeze în patternul anterior, caracterizat prin efortul

de a-și aduce contribuția la dezvoltarea social-economică a României. Sociologii români formați înainte de război au fost activi, dar într-un context politic confuz. A fost un gest eroic al sociologiei românești. Publicistica a continuat în primii patru ani după terminarea războiului : **75 de cărți și 104 studii**.

În această perioadă au fost active figurile importante ale sociologiei românești dinaintea de război (Dimitrie Gusti, Henri H. Stahl, Traian Herseni, Ernest Bernea, Gheorghe Foça, Alexandru Bărbat, Lucia Apolzan, Ion Chelcea, Xenia Costa-Foru, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail Ralea, Stanciu Stoian), tinere speranțe ca Vasile V. Caramela, Pompiliu Caraion, dar și sociologi care și-au continuat publicistica sociologică în Franța după părăsirea țării : Mattei Dogan, Șerban Voinea.

Revista *Sociologie Românească* își începe apariția în 1944.

Ca o recunoaștere a rolului deosebit avut de Dimitrie Gusti, el a fost ales la data de 2 iunie 1944, președinte al Academiei Române, funcționând până în 6 iunie 1946. În această capacitate, Gusti înființează *Consiliul național al Cercetării științifice*. Dar în 1948 Dimitrie Gusti este dat afară din Academie.

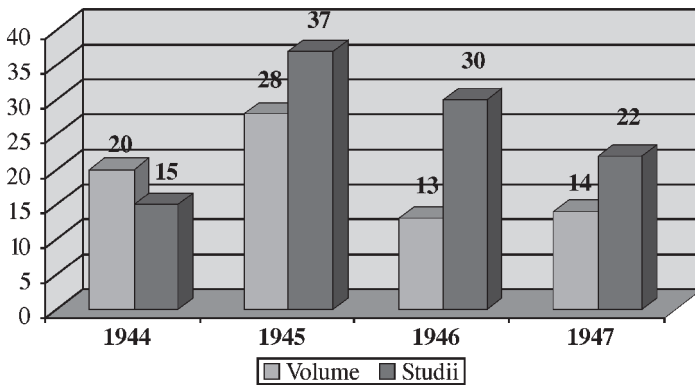
Faza 3 : Sociologia gustiană subterană (1948-1961). Anul 1948 a fost crucial în încheierea brutală a iluziilor anterioare și instaurarea regimului comunist de tip sovietic. Sociologia a fost declarată o „știință burgheză și reacționară” și lichidată ca pro-

fesie și instituție. Termenul de sociologie a fost eliminat din discursul public. În același an au fost desființate Institutul Social Român și Consiliul Național al Cercetării Științifice.

A fost oare sociologia complet lichidată ? Unii sociologi au fost trimiși în închisoare. Un caz paradigmatic, în acest sens, îl reprezintă Anton Golopenția, mort tragic în închisoare, dar și Traian Herseni, Ernest Bernea și Pompiliu Caraion. Dimitrie Gusti a fost ținut într-un fel de închisoare la domiciliu. Alții și-au continuat activitatea în instituții de cercetare cu profil social, prin cercetări și publicistică, dar nu sub titulatura de sociologie. Între aceștia se regăsesc : Henri H. Stahl, Leon Țopa, Pompiliu Caraion, Gheorghe Foça, Mihail Ralea, Paul H. Stahl, George M. Marica și Roman Cresin.

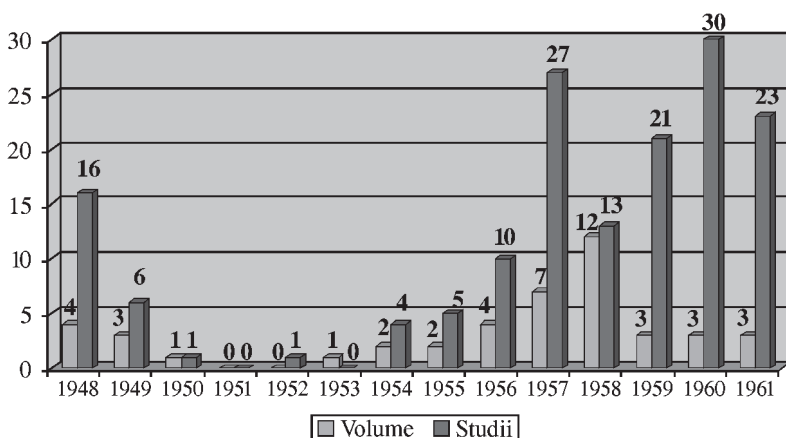
În 14 ani publicistica sociologică românească a scăzut dramatic : **45 de cărți și 157 de studii**. În perioada 1951-1953 publicistica sociologică este ca și absentă.

Puținele cărți cu profil sociologic sau din domenii învecinate, produse în general de vechii membri ai Școlii de la București, se împart în câteva categorii. În 1948 mai apar câteva cărți și studii, „reminiscente” ale preocupărilor anterioare : sociologia satelor și orașelor. Se publică două cărți importante, dar în Franța : Mihail Ralea, *Explication de l'homme*, Presses Universitaires de France, Paris, 1949 și Șerban Voinea, *La Socialisation*, Presses Universitaires de France, Paris, 1950

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 1. Producția sociologică între 1944 și 1947

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 2. *Publicistica sociologică gustiană subterană : 1948-1961*

(220 p.). Supraviețuiesc mai ales studiile de tip monografic. Active în acest domeniu au fost Institutul de Antropologie, Institutul de Igienă și Protecție a Muncii (de exemplu, studiul privind organizarea serviciilor sociale în bazinul inferior Vedea-Călmățui²), Institutul de Economie. Cele mai multe publicații sunt însă cu profil etnografic și antropologic, orientate în special asupra unor subiecte precum : arta și arhitectura populară, ceramica etc. Paul H. Stahl este foarte activ în această perioadă, cu studii de etnografie și etnologie. Se pot identifica și tentative ale sociologiei de a contribui la dezvoltarea socială. Un exemplu : în anul 1949, la inițiativa unor sociologi, Secția de Urbanism a Ministerului Construcțiilor a organizat o campanie de cercetări în județul Hunedoara, în vederea punerii la punct a celor mai bune metode de strângere a documentării necesare unei ulterioare sistematizări regionale³.

Apar primele lucrări de sociologie marxistă : *Concepția partidului și proletariatului asupra lumii și istoriei* (Miron Constantinescu, un tânăr sociolog cu o opțiune ideologică marxistă declarată încă înainte de război, 1950), *Bazele organizatorice ale partidului marxist-leninist* (Constantin Nicuță, 1949), *Sociologia burgheză din România. Studii critice* (Ernö Gall, 1958). Cărți sau studii de „critică a sociologiei burgheze” publicate în această perioadă au o semnificație complexă.

Pe de o parte, ele au fost o reacție ideologică dogmatică de respingere a sociologiei, dar au reprezentat cu siguranță și o tentativă de reluare a contactului cu literatura sociologică occidentală și readucerea în atenție a sociologiei românești dinainte de război. După anul 1962 nu au mai apărut asemenea studii.

În această perioadă cenușie se remarcă două figuri importante. Cel mai activ publicistic în această perioadă este Mihail Ralea prin lucrări eseistice de calitate cu profil social-cultural. Ralea a fost o excepție, explicabil probabil prin stima specială pe care Gheorghe Gheorghiu-Dej o avea pentru el. Trebuie însă să notăm și o carte fundamentală pentru sociologia românească, publicată în două volume în anii 1958⁴ și 1959⁵, a lui Henri H. Stahl : *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*. Volumul al treilea avea să fie publicat în 1965⁶.

Într-un climat ostil sociologiei și, în general, cercetării sociale, se poate identifica totuși o creștere constantă a studiilor în domeniul cercetării sociale.

Faza 4 : recunoașterea sociologiei ca știință legitimă de către regimul comunist : 1962-1977. Relansarea sociologiei a beneficiat în țara noastră de generația formată în Școala Sociologică de la București, care a supraviețuit profesional în anii grei ai primei perioade a programului comunist.

Am introdus aici trei subfaze : *recunoașterea tacită a sociologiei* (1962-1965), *recunoașterea oficială a sociologiei și introducerea secțiilor universitare de sociologie* (1966-1973) și *impactul „minirevoluției culturale”* declanșată în 1971 care a culminat cu desființarea învățământului sociologic în anul 1977 (1974-1977).

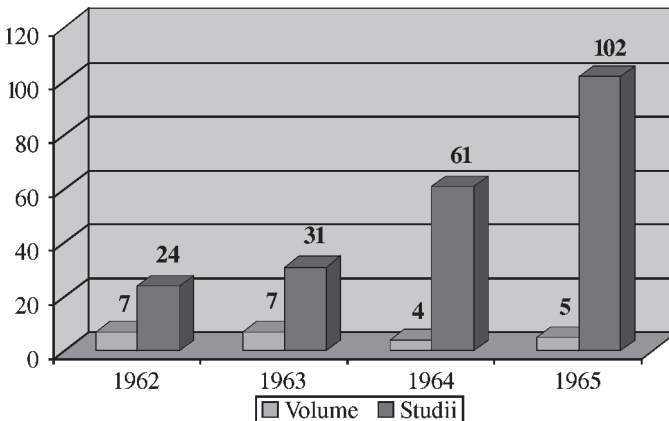
Am ales ca debut al recunoașterii sociologiei anul 1962. În acest an au început să apară semne surprinzătoare de deschidere politică mai generală și de acceptare a sociologiei. Simbol al acestei schimbări a fost apariția în 1962 a primei cărți care conține în titlul său termenul de sociologie : *Sociologia succesului* a lui Mihail Ralea și Traian Hariton (Herseni), la Editura Științifică. Această carte este prima carte de sociologie solidă din punct de vedere teoretic. Să remarcăm totodată acceptarea lui Traian Herseni „fostul sociolog fascist” ieșit după ani de închisoare, ca autor al unei cărți, cu pseudonimul de „Hariton”. În următorii ani, Traian Herseni a publicat numeroase cărți de sociologie. Întârziem încă nepermis de mult în a recunoaște contribuția sociologică a lui Mihail Ralea, strălucit eseist social-literal și psiholog, dar și cu fundamentala sa contribuție sociologică : sociologia succesului inițiată în cursul său pe această temă, ținut în 1944-1945 și *Explication de l'homme*. Lui i se

datorează indiscutabil „reabilitarea” lui Traian Herseni și, probabil, convingerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej de a accepta, la început tacit, sociologia ca știință legitimă și în sistemul comunist.

Această recunoaștere tacită a sociologiei a început timid să se manifeste și înainte de anul 1962. După o tăcere de 10 ani, începe să apară în publicistică termenul de sociologie cu o conotație neutru-pozitivă. În anul 1957 apare un studiu despre „sociologia marxistă”. Identificăm termenul de sociologie într-un titlu în anul 1959, patru în 1960, unul în 1961, două în 1962, ajungând la șase în 1964.

Anul 1962 a fost marcat de încă un eveniment extrem de important : Henri H. Stahl, Elena Florea și Mioara Constantinescu publică în 1962 două volume : *Manual de prevedere și asistență socială*⁷. În acest an, prin preluarea tradiției antebelice, s-au pus bazele unui nou sistem de asistență socială.

În pregătirea relansării sociologiei și antropologiei culturale, un rol important l-a avut Tudor Bugnariu prin activitatea sa la Academia Română. Printre primele articole care promovau o nouă viziune asupra sociologiei se numără : Traian Herseni și Tudor Bugnariu, *Școala sociologică de la București, Contemporanul*, nr. 42 (940), 16 octombrie 1964 și Romulus Zaharia, *Actualitatea sociologiei*

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 3. *Recunoașterea tacită a sociologiei : 1962-1965*

sau *sociologia actualității*, revista *Luceafărul*, editată de Uniunea Scriitorilor din România, anul IX, nr. 22 (213), 28 mai 1966⁸.

În 1964, Ștefan Milcu reușește să creeze o secție de Antropologie culturală la Institutul de Antropologie „Francisc Rainer”, probabil profitând de o confuzie politică: în Uniunea Sovietică antropologia era acceptată, dar ca antropologie fizică.

Acumularea presiunilor de recunoaștere a importanței sociologiei a culminat în anul 1965: la congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a fost menționată o recunoaștere accentuată a importanței sociologiei. Reluând tema, plenara Comitetului Central al P.C.R. din decembrie 1965 și sesiunea Marii Adunări Naționale au reafirmat importanța cercetărilor sociologice. Ca urmare, este creat *Centrul Național de Sociologie*, cu misiunea de a coordona cercetările sociologice⁹.

Acest act trebuie interpretat ca expresie atât a presiunilor intelectualilor din partid de modernizare a sistemului socialist, cât și a iluziilor tentativei partidului de a lansa un program nou de dezvoltare socială. Acest entuziasm politic nu a ținut însă prea mult.

Anii '60 au fost marcați de o explozie a entuziasmului pentru sociologie. Cercetarea sociologică era considerată ca un puternic antidot la programul dogmatic politic și ideologic al modelului comunist de origine sovietică. Eliberarea de influența sovietică inițiată de Gheorghiu-Dej a fost un factor stimulator al considerării sociologiei ca un instrument important de relansare socială. Publicistica sociologică românească a explodat. În 1972 s-a reluat publicarea unei reviste sociologice naționale cu titlul *Viitorul social*.

Perioada a fost animată nu numai de creșterea publicisticii sociologice, dar și de explozia cercetărilor sociologice „de teren”. Cercetarea empirică reprezenta o strategie de eliberare de schemele ideologice de înțelegere a realității sociale, dar și de a contribui la ancorarea pe baze realiste a opțiunilor politice. În această perioadă s-au lansat cer-

cetări sociologice empirice la Institutul de Antropologie (Vasile V. Caramelea), Institutul de Psihologie, secția de Psihologie industrială (Traian Herseni), Institutul de Filosofie (Mihail Cernea, Honorina Cazacu, Gheorghe Chepeș, Maria Larionescu), dar și tentativele de cercetare socială empirică realizate de eticianul Nicolae Bellu¹⁰. Ceva mai târziu, în 1968, s-a înființat Institutul de Sociologie al Academiei, preluând mulți cercetători de la Institutul de Filosofie și Laboratorul de Cercetări Sociologice în cadrul Universității București și apoi Centrul de Cercetări pe Problemele Tineretului condus de Ovidiu Bădina.

Reînființarea învățământului universitar de sociologie (București în 1966 și la Cluj și Iași în 1968) a fost un moment important de relansare a sociologiei, bazată pe o acumulare impresionantă din anii anteriori. Tot în această perioadă s-a introdus sociologia ca materie de studiu și la Academia de partid „Ștefan Gheorghiu”. Utilizând poziția politică pe care o deținea, Miron Constantinescu a avut un rol important în organizarea sociologiei. Unii au avut o părere contrară: cu stilul său autoritar și un subiectivism exacerbant, Miron Constantinescu a impus limitări rigide noii sociologii.

Universitățile au început să producă o nouă generație de sociologi. Această generație a constituit un punct solid de relansare ulterioară a sociologiei. Cursele de sociologie industrială au fost introduse în 1972 la Institutul Politehnic din București și extinse apoi și la alte universități, cum ar fi cursurile de sociologie la Academia de Studii Economice. La Universitatea București a avut loc o tentativă eșuată de introducere la toate facultățile a unui curs de sociologie a educației.

Doctoratul în sociologie, formă superioară de formare în cercetare, a debutat și el în acea perioadă. Primele două teze de doctorat cu teme sociologice (*Sociometria* – Mihaela Achim și *Activitatea normativă. Studiu psihosociologic* – Cătălin Zamfir) au fost susținute în 1969, sub conducerea profesorului Tudor Bugnariu. Numărul de noi doctori în sociologie a crescut spectaculos în această perioadă.

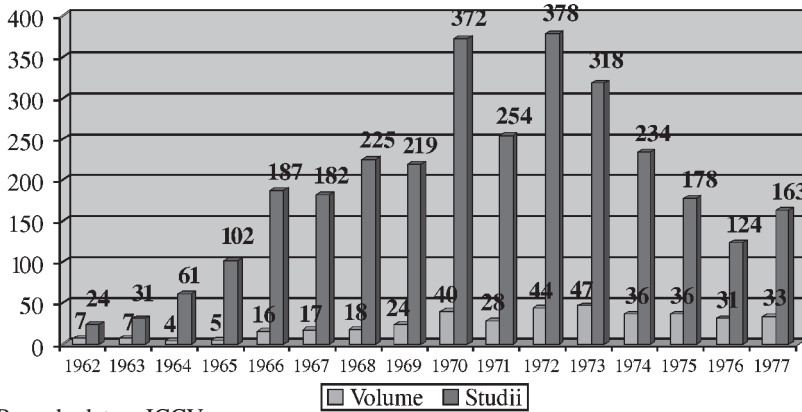
Tabelul 1. *Dinamica tezelor de doctorat în sociologie*

Ani	Nr. doctori	Media anuală	% din total
1969-1989 – 21 ani	62*	2,9	24%
1990-1994 – 5 ani	4	1,0	2%
1995-2000 – 6 ani	33**	5,5	13%
2001-2008 – 8 ani	159	19,9	62%
Total 1969-2008	258	6,6	

Sursa : Baza de date a ICCV.

* 6 teze au fost susținute în străinătate : câte una în Franța și Marea Britanie și 4 în URSS.

** În această perioadă lipsesc câteva teze de doctorat și cele susținute în străinătate, urmând a fi completate.

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 4. *Publicistica sociologică după recunoașterea oficială a sociologiei : 1962-1977*

După 2000 s-a produs o explozie a programelor doctorale, prezentând o diversificare a domeniilor din care provin cei angajați în programul doctoral.

Publicistica sociologică a debutat printr-o creștere moderată în primii ani, dar explozivă din 1966-1972, urmată de o anumită plafonare după reîntoarcerea la autoritarismul dogmatic politic și ideologic.

Între 1962 și 1965 : 23 de cărți și 218 studii.

Între 1966 și 1972 : 187 de cărți și 1817 studii.

Între 1973 și 1977 : 183 de cărți și 1017 studii.

În subfaza a treia se remarcă, după un vârf al publicațiilor în 1970-1973, o scădere a publicațiilor sub impactul minirevoluției

culturale, sever mai ales în ceea ce privește numărul de studii.

Faza 5 : remarginalizarea sociologiei (1978-1989). „Reînchiderea” regimului comunist începută printr-un document politic șocant în anul 1971¹¹, care a intenționat să lanseze o „minirevoluție culturală” inspirată de modelul chinez, dar mai ales de cel nord-coreean, a culminat cu desființarea secțiilor de sociologie și psihologie în 1977. S-a întâmplat ceva care nu este prea limpede. După lansarea unui program radical de închidere în celebra Plenară din iulie 1971 a urmat, până aproximativ în 1974, o perioadă de „suspendare” a aplicării „tezelor” aceluia program. Martorii au invocat mai mulți factori ai acestei întârzieri : au fost rezistențe interne (de exemplu, protestul violent al lui Marin

Preda¹²⁾ sau influența contextului occidental. Este implicat și un factor familial: Elena Ceaușescu încă nu parcursese pașii de acces la vârful puterii. Cert este că, după o scurtă perioadă de amânare confuză a programului dur, din 1974 a devenit vizibil un proces de promovare a politicii de închidere ideologică, marcată de instaurarea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al țării, pe lângă cea de secretar general al partidului și de accesul Elenei Ceaușescu la vârful puterii. În acel an se pare că a fost instaurat controlul politic deplin.

Sociologia a continuat însă să fie tolerată, dar s-a produs o „răcire” a relațiilor iar cercetările sociologice „de teren” au fost descurajate. Probabil că ultima cercetare empirică de amploare a fost cea din anul 1979 pe tema calității vieții, dar realizată printr-o inițiativă particulară, beneficiind de suportul multor persoane din diferite instituții, interesate în susținerea cercetărilor sociologice. Ruptura cu sociologia a culminat cu desființarea învățământului universitar de sociologie în 1977. Sociologii formați profesional solid în anii precedenți au continuat să publice și în această perioadă, dar, cu rare excepții, au dominat studiile teoretice.

În această perioadă, în ciuda climatului nefavorabil, publicistica sociologică a continuat: **346 de cărți și 1722 de studii**. Sub presiunea comunității intelectuale, la care au

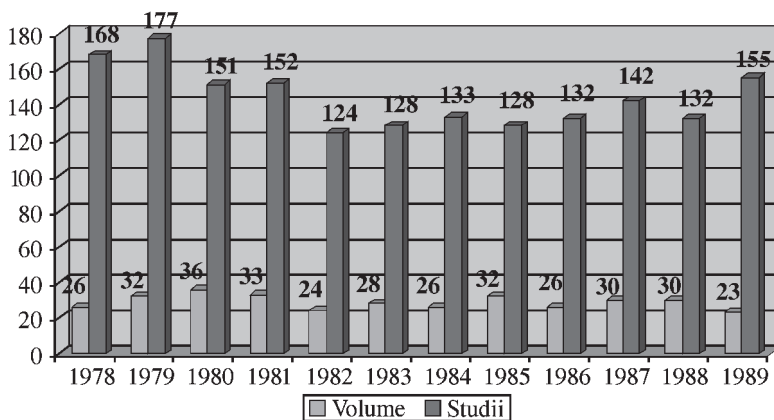
contribuit și importanți membri ai conducerii politice, publicistica sociologică a continuat, dar cu o tendință evidentă de scădere treptată, mai marcantă la nivelul studiilor din revistele de specialitate și din volumele colective.

Faza 6: relansarea sociologiei după Revoluția din 1989: 1990-2008. Revoluția din 1989 a găsit o comunitate sociologică nu foarte numeroasă, dar solidă profesional, cu prestigiu social, ai cărei membri au fost antrenati marginal sau deloc în propagandistica anilor '50-'80. Mulți sociologi au fost implicați încă de la început în guvernare, parlament, în diferite instituții politice.

A urmat o explozie instituțională în învățământ și în publicistica sociologică.

Începând cu anul 1990 s-a reînființat învățământul universitar sociologic în București, Cluj și Iași. În anii următori, învățământul sociologic a fost extins și în alte centre: Oradea, Timișoara, Brașov, Craiova, Sibiu, Constanța.

Un merit al noii sociologii a fost, prin reluarea tradiției gustiene, sprijinirea masivă instituțională și profesională a relansării **profesiei de asistență socială**. În 1990 s-au înființat secții de asistență socială în București, Iași, Cluj, la inițiativa lui Cătălin Zamfir, pe atunci ministru al Muncii și Protecției Sociale, cunoscând o extindere rapidă în aproape toate centrele universitare.

Sursa: Baza de date a ICCV.

Graficul 5. Producția sociologică în perioada marginalizării sociologiei: 1978-1989

S-a reînființat, cu un entuziasm remarcabil, *Asociația Română a Sociologilor (ARS)*. Asumându-și responsabilitatea sa națională, ARS a relansat în primele luni de după Revoluție revista sa *Sociologie românească* drept revistă sociologică națională, preluând tradiția antebelică a publicației.

După o întrerupere de mai bine de 17 ani, în anii 1994-1995 prima generație de noi sociologi părăsește băncile facultăților. Această generație nu se putea însă manifesta publicistic decât după încă o perioadă de câțiva ani, necesari formării lor ca cercetători. Rupiturile dintre generații – 1947-1971 (an în care a absolvit prima generație) și 1977-1994 – aveau să aibă efecte dramatice asupra dinamicii comunității sociologice și, implicit, asupra publicisticii sociologice românești.

Publicistica sociologică a explodat, plasându-se la un nivel de vârf după anul 1999 : **1.570 de cărți și 5.647 de studii.**

Faza 7: Anul 2009 credem că a deschis o nouă fază a sociologiei românești: răspunsul ei la criza economică, socială și politică a României, agravată de criza economică mondială. Este o prognoză care merită a fi urmărită. Ca sociologi suntem provocați de un nou set de întrebări: reconsiderarea speranței naive într-o creștere continuă ne-problematică a economiei și identificarea efectului durabil al crizei economice asupra stării sociale; în fine, ne confruntăm și cu o criză a tematicii sociologiei, sau cel puțin cu nevoia de re poziționare a rolului ei. Este sau

nu momentul să reexaminăm componente importante ale paradigmei noastre? Intră pe plan mondial întreaga societate într-o nouă fază de regândire a principiilor sale fundamentale și a direcțiilor de dezvoltare, fapt care ar deschide noi provocări pentru sociologie?

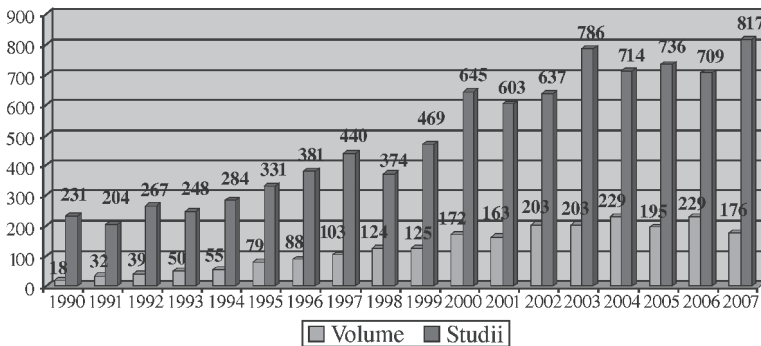
Producția publicistică pe centre universitare

Forța unei comunități academice este probată și de existența unei pluralități de centre. Alături de instituțiile de cercetare sociologică ale Academiei, universitățile sunt centrele de cercetare sociologică.

Dacă luăm în considerare producția sociologică în întreaga perioadă 1944-2007, imaginea sugerează decalaje importante: **64%** dintre cărți și **61%** dintre studii sunt produse de București, restul fiind datorate celorlalte centre.

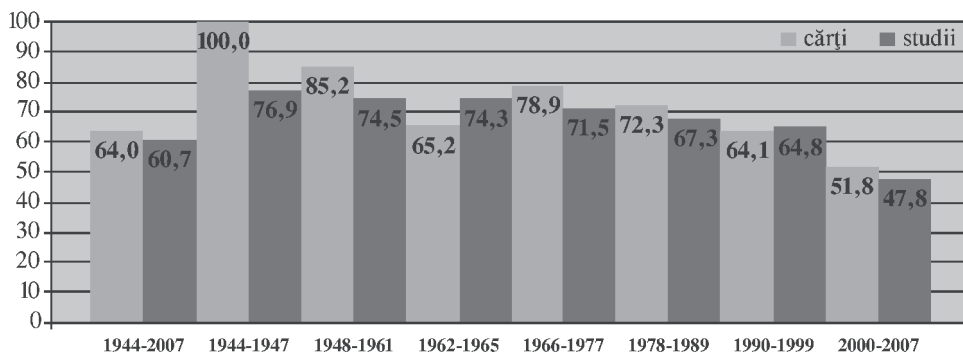
Trendul distribuției producției sociologice modifică imaginea. În prima perioadă, Bucureștiul a fost producătorul aproape exclusiv. Treptat, tot mai multe centre universitare și de cercetare și-au mărit contribuția publicistică, după 1990 contribuția Bucureștiului ajungând la în jur de jumătate.

Contribuția la producția sociologică a celorlalte centre, în afara Bucureștiului, crește și după 1989, dar în special după 2000. Pe la

Sursa: Baza de date a ICCV.

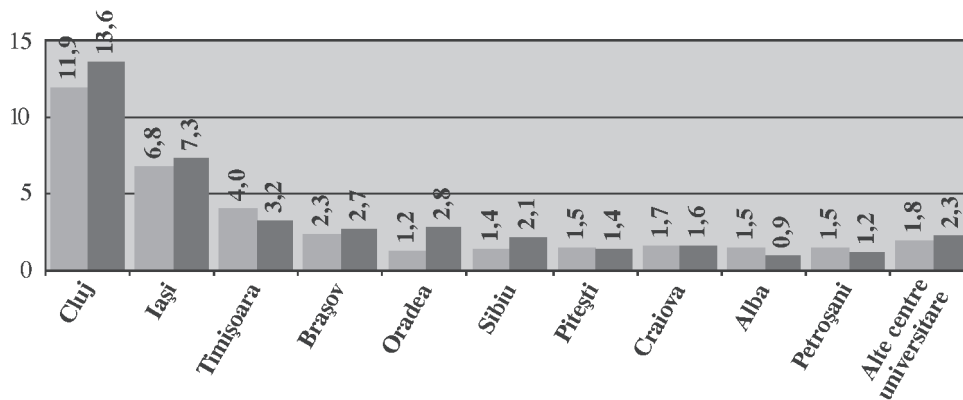
Graficul 6. Relansarea sociologiei după Revoluția din 1989

București, % din total publicații

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 7. Producția publicistică a Bucureștiului ca procent din totalul publicațiilor

1944-2007, % din total publicații

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 8. Contribuția publicistică a celorlalte centre universitare, ca procent din publicistica totală (1944-2007)

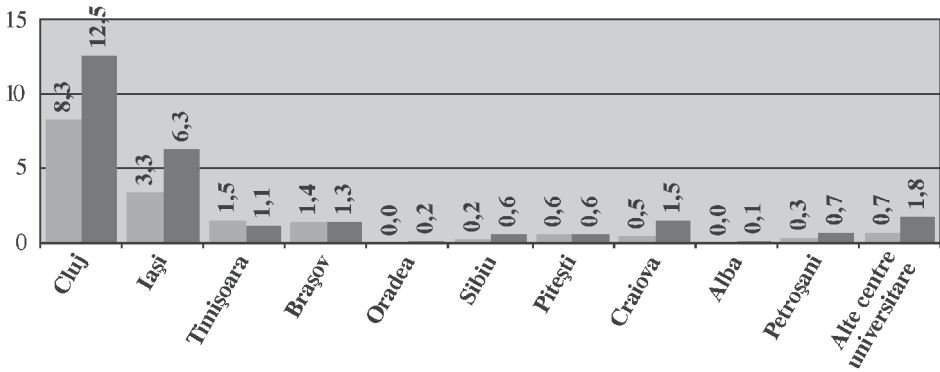
mijlocul anilor '90 s-au înființat centre universitare noi care au ajuns la maturitate de abia după 2000, sporindu-și contribuția. Configurația se va modifica probabil în continuare în următorii ani.

O estimare globală a sociologiei românești după 1944

În ultimii 63 de ani, sociologia românească prezintă o productivitate remarcabilă : **3.151** de cărți, cu o medie anuală de **49** de cărți și

13.901 studii, cu o medie anuală de **217** studii. 73% din producția de cărți și 64% din producția de studii au fost realizate în cei 18 ani de după Revoluție. De remarcat însă că și în perioada dificilă a regimului comunist s-a înregistrat o producție sociologică importantă.

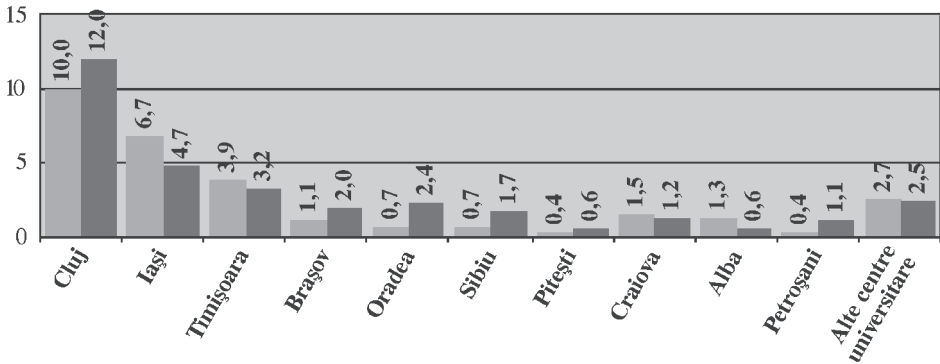
Datele prezentate mai sus aduc un suport solid ideii că *sociologia prezintă fluctuații importante induse de contextele social-politice*. Sociologia este poate domeniul științific cel mai sensibil la contextul social-politic. Dincolo de fluctuațiile induse politic, istoria sociologiei românești prezintă o continuitate

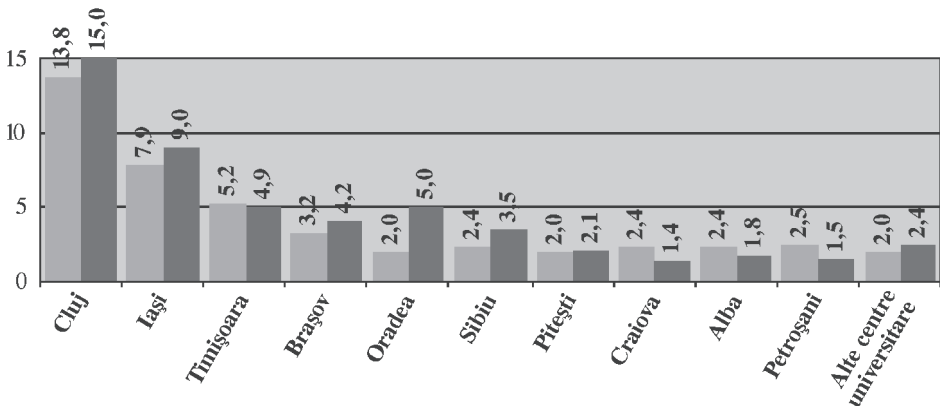
1944-1989, % din total publicații

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 9. Contribuția celorlalte centre universitare în afara Bucureștiului, ca procent din producția totală : 1944-1989

1990-1999, % din total publicații

2000-2007, % din total publicații

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficele 10 și 11. Contribuția celorlalte centre universitare în afara Bucureștiului, ca procent din producția totală : 1990-1999 și 2000-2008

Tabelul 2. *Dinamica contribuției publicistice (cărți și studii) a centrelor universitare*

Centru universitar	Perioadă	
	1966-1989	1990-2007
București	71%	54%
Cluj	12%	14%
Iași	6%	7%
Timișoara	1%	4%
Oradea	0%	4%
Brașov	1%	3%
Sibiu	1%	3%
Pitești	1%	2%
Craiova	1%	1%
Alba Iulia	0%	1%
Petroșani	1%	1%
Alte centre naționale	2%	2%
Străinătate	2%	2%

Sursa : Baza de date a ICCV.

Tabelul 3. *Producția sociologică românească în perioada 1944-2007*

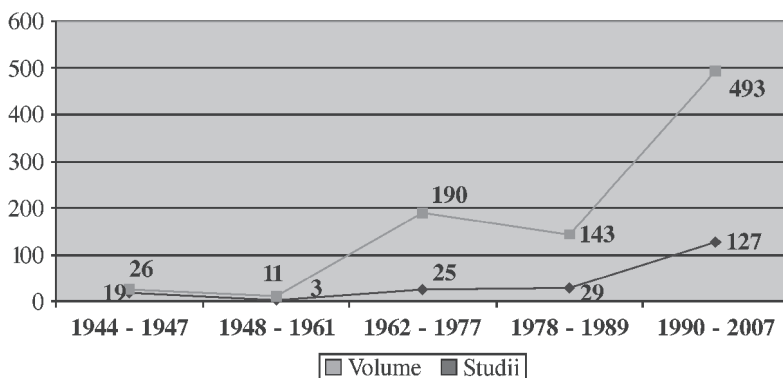
Nr.	Nr. ani	Perioadă	Sub- -perioadă	Cărți			Studii		
				Publicate	Medie anuală	%	Publicate	Medie anuală	%
1.	4 ani	1944 – 1947		75	19	2%	104	26	1%
2.	14 ani	1948 – 1961		45	3	1%	157	11	1%
3	16 ani	1962 – 1977		393	25	13%	3.052	190	22%
			1962 – 1965	23	6		242	61	
			1966 – 1972	187	27		1.817	260	
			1973 – 1977	183	37		1.017	203	
4.	12 ani	1978 – 1989		346	29	11%	1.712	143	12%
5.	18 ani	1990 – 2007		2.283	127	73%	8.876	493	64%
			1990 – 1994	194	39		1.234	247	
			1995 – 2007	2.089	161		7.642	588	
T	64 ani	1944 – 2007		3.142	49	100%	13.901	217	100%

Sursa : Baza de date a ICCV.

remarcabilă. După 1944 se înregistrează o creștere viguroasă a producției sociologice : de la **19** cărți în medie anuală în primii ani de după cel de al doilea război mondial la **127** în ultimii ani ; iar producția de studii, de la **26** la **493** anual.

Configurația acestor date oferă un suport pe *câteva estimări mai generale*.

* Anii grei ai dictaturii și războiului nu au curmat brutal cursul comunității sociologice. Imediat după război, în doar patru ani au fost publicate **75** de cărți și **104** studii de sociologie. S-a intrat în noua fază dificilă a istoriei României cu o comunitate sociologică cristalizată, mulți tineri entuziaști, cu o pregătire sociologică solidă.

Sursa : Baza de date a ICCV.

Graficul 12. Dinamica mediei anuale a producției sociologice (cărți și volume) : 1944-2007

* În următorii 14 ani, perioadă de represiune dură a regimului comunist, dominată de o ideologie dogmatică antisociologică, publicistica sociologică, deși drastic diminuată, a continuat. În această perioadă, evitându-se în titluri termenul de sociologie, studiile de sociologie au continuat să fie publicate.

* Procesul de redeschidere politică și ideologică a regimului comunist, inițiat în prima parte a anilor '60, nu a găsit sociologia nepregătită. Sociologii formați înainte de război, care au supraviețuit perioadei dure de represiune și-au adus o contribuție esențială la relansarea sociologiei. În câțiva ani a apărut o literatură sociologică cu un nivel profesional ridicat.

* Chiar la începutul anilor '60 se remarcă un proces de reafirmare publică a sociologiei. Relansarea „oficială” a sociologiei în 1965 a marcat însă o explozie a publicisticii sociologice, exprimând acumularea profesională, dar, cum era de așteptat, și entuziasme naive. Din 1966 până în 1977, în 12 ani se publică 370 de cărți și 2.834 de studii.

* Remarginalizarea sociologiei debutată în 1974, prin poziții politice explicite, culminând cu desființarea în 1977 a specialității universitare de sociologie, surprinzător, nu a suprimat producția sociologică, dar i-a blocat creșterea. Acumularea de profesionalism a dus la o creștere a calității lucrărilor, profitându-se de un climat caracterizat de lipsa suportului politic pentru sociologie, dar și de o toleranță ideologică incoerentă.

* Revoluția din 1989 nu a produs o ruptură în sociologie, ci o continuare a profesionalismului acumulat. Deși marginalizată în perioada de degradare a regimului ceaușist, comunitatea sociologică și-a probat în noul context profesionalismul acumulat și dedicarea pentru sociologie. Ea a avut meritul de a reface rapid sistemul instituțional de învățământ-cercetare sociologică la un nivel profesional înalt. Imediat au apărut cărți, scrise evident înainte de Revoluție, lipsite de distorsiunile ideologiei comuniste. Ritmul publicistic a crescut rapid. În primii cinci ani după Revoluție au fost publicate 194 de cărți, cu un ritm anual de 39 de cărți. Creșterea numărului de studii a fost și mai spectaculoasă : 1.234, cu o medie anuală de 264. După 1994 producția sociologică a cunoscut o explozie : 2.089 de cărți cu o medie anuală de 161 de cărți. Tot în această perioadă au fost publicate 7.642 de studii, cu o medie anuală de 588.

Ce va fi „după” ? Este foarte greu de făcut o prognoză. Putem risca o predicție : probabil, producția sociologică își va încetini ritmul creșterii cantitative. Creșterea explozivă a producției s-a datorat, în primul rând, creșterii rapide a sistemului instituțional universitar și de cercetare și, odată cu el, a numărului de sociologi cu vocație de cercetare. Numărul universitarilor și cercetătorilor va cunoaște probabil o anumită plafonare. Pe

de altă parte, creșterea exigenței față de calitatea publicistică va avea și ea un efect de demolire a publicisticii.

Note

* Se cuvine să aducem mulțumiri tuturor colegilor noștri sociologi care au colaborat cu promptitudine la realizarea acestui program. Ei sunt autorii de drept ai acestei imense opere.

1. Bazele de date includ și rezultate pentru anul 2008: un număr de 125 de cărți și 275 de studii. Deoarece la acest moment nu vedem un motiv pentru o scădere atât de mare față de 2007, este probabil că publicațiile anului 2008 au fost cuprinse parțial. Din acest motiv prezentăm acum doar datele până în anul 2007 inclusiv. Avem în program să lărgim baza de date pentru 2008 și 2009.

2. Matei I.I. (1964) Probleme de organizare a serviciilor sociale în mediul rural (cercetare efectuată în bazinul inferior Vedea-Călmățui, în *Studii și cercetări de igienă și sănătate publică*, București: Editura Medicală, 333-341.

3. Stahl H.H. și Matei I. (1966) O experiență de documentare sociologică în materie de sistematizări teritoriale, în Miron Constantinescu (coord.), *Cercetări sociologice contemporane*, București: Editura Științifică.

4. Stahl H.H. (1958) *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I: *Confederații de ocol, structuri teritoriale și tehnici agricole*, București: Editura Academiei, 374.

5. Stahl H.H. (1959) *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. II: *Structura internă a satelor devălmașe libere*, București: Editura Academiei, 365.

6. Stahl H.H. (1965) *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. III: *Procesul de aservire feudală a satelor devălmașe*, București: Editura Academiei, 457.

7. Stahl H.H., Florea E. și Constantinescu M. (1962) *Manual de prevederi și asistență socială*, vol. I: *Teoria și tehnica prevederilor sociale*,

vol. II: *Metodologia investigațiilor de prevederi sociale*, București: Editura Medicală.

8. Este meritul profesorului Tudor Bugnariu și de a introduce, în 1972, la Facultatea de Filosofie din București (secția de filosofie) cursul de antropologie culturală. Titularul cursului a fost Vasile V. Caramelea. În același an publică T. Bugnariu (1972) *Social and cultural anthropology in Romania. Its co-operation with philosophy in education and in field investigation*, *Annuaire roumain d'anthropologie*, 9, 105-121.

9. Constantinescu M. (1966) Direcții actuale ale cercetării sociologice, în M. Constantinescu (coord.), *Cercetări sociologice contemporane*, București: Editura Științifică, 20.

10. Proiectul lui N. Bellu a fost lansat în 1962-1963, pe un eșantion de 1.000 de subiecți, cu un chestionar de tip sociologic, pe o temă de sociologie morală: influența organizării socialiste a muncii asupra vieții de familie. Pe baza acestei cercetări s-a publicat și o carte.

11. Discursul lui Ceaușescu la o plenară a PCR din 1971 a fost o surpriză. Un discurs incoerent, dar pătruns de o nemulțumire profundă față de deschiderile manifestate în ultimii ani și prefigurarea dictaturii personale. Nu a fost un episod întâmplător, ci expresia unui proces mai general de închidere politică și ideologică. În imaginea publică, vizita din Coreea de Nord a fost șocantă și frustrantă pentru dictatorul în formare – Nicolae Ceaușescu. Cultul personalității lui Kim Ir Sen se pare că l-a impresionat profund pe Ceaușescu. Probabil că această experiență a fost declanșatorul inițiativei și a contribuit la forma acesteia. Reorientarea politică din 1971 avea însă surse mai profunde: într-o formă sau alta, procesul de liberalizare a regimului comunist ajunsese la limitele sale, proces identificat în toate țările socialiste.

12. Circula pe atunci ca fapt incontestabil următoarea întâmplare: Marin Preda cere o audiență lui N. Ceaușescu (septembrie 1971). Intră direct în discuție fără introducerea protocolară: „Tovarășe Ceaușescu, dacă aplicați «tezele» eu mă sinucid”.

Primit la redacție: ianuarie, 2010